

ΜΑΪΡΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Τα παιδιά της μεγάλης σιωπής

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΑΪΡΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

*Τα παιδιά
της μεγάλης σιωπής*

μυθιστόρημα

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία

Πεζογραφία – 542

Μάιρα Παπαθανασοπούλου, *Τα παιδιά της μεγάλης σιωπής*

Επιμέλεια-διόρθωση: Λένια Μαζαράκη

Σελιδοποίηση: Σπυριδούλα Βονίτση

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)

και Μάιρα Παπαθανασοπούλου, Αθήνα, 2022

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Δεκέμβριος 2022

KET E177 ΚΕΠ 744/22

ISBN 978-618-07-0288-0

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Στον Κώστα Σταμάτη.
Έφυγες, και το αλφάβητο έχασε ένα γράμμα...*

*«Sweet child in time, you'll see the line
The line that's drawn between good and bad»*

Deep Purple

Η κοπέλα που στάθηκε μπροστά του φαινόταν βγαλμένη από προπαγανδιστικό φιλμάκι του Τρίτου Ράιχ: ψηλή, ξανθιά, γαλανομάτα, με αφεγάδιαστο δέρμα. Φορούσε πουκάμισο κουμπωμένο μέχρι τον γιακά, και ο Σταύρος σκέφτηκε πως τόσο συντηρητικό ντύσιμο ταίριαζε σε γυναίκες με την τριπλάσια ηλικία. Ωστόσο το λεπτό ύφασμα του ρούχου τοποθετούσε τα πράγματα στη σωστή τους διάσταση. Μέσα από το πουκάμισο διαγραφόταν ένα στήθος που κατά τη γνώμη του καθιστούσε περιττό τον στηθόδεσμο.

Τον ρώτησε αν είχε ώρα κι εκείνος έριξε μια ματιά στο ρολόι του.

«Δύο παρά πέντε».

«Σας ευχαριστώ» του είπε και τάχυνε το βήμα της.

Έμεινε να την κοιτά μέχρι που χάθηκε από το οπτικό του πεδίο. Ο Σταύρος είχε φτάσει είκοσι τεσσάρων και δεν είχε πάει με γυναίκα. Με εξαίρεση την αιφνίδια μύησή του σε αυτό που η ώριμη σύζυγος του θείου του

είχε αποκαλέσει «ορντέβρ», δεν είχε σεξουαλική εμπειρία. Μόνο αχαλίνωτες φαντασιώσεις.

Σηκώθηκε από το παγκάκι στην Ούφερ-στράσσε και έριξε ένα τελευταίο βλέμμα στον Έλβα που απλωνόταν μπροστά του. Έπρεπε να βιαστεί. Ο θεός του τον είχε καλέσει για τάβλι στο σπίτι του και δεν ήθελε να πάει με άδεια χέρια. Σκόπευε να του αγοράσει ένα αφρώδες κρασί από το ιστορικό οινοποιείο του Καρλ-Φρίντριχ Άουστ.

Πλησιάζοντας με γοργό βήμα τη Φαμπρίκ-στράσσε άκουγε τις ευτυχισμένες τσιρίδες της πιτσιρικαρίας που πλατσουρίζε στα νερά της μικρής τεχνητής λίμνης Λέσνιτςμπαντ. Πλέον δεν του προκαλούσε δυσφορία η θέα των ημίγυμνων παιδιών που σάρωναν με τα χέρια τους το νερό σηκώνοντας στιγμιαία υδάτινους τοίχους. Προϊόντος του χρόνου είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο άνθρωπος μπορεί να συνηθίσει τα πάντα, ακόμη και την ταπείνωση. Το φαινομενικά αβάσταχτο, όπως ήταν κάποτε αυτή η λίμνη, δεν φάνταζε πια τόσο άσχημο.

Ποιος να του έλεγε ότι το μέρος που στα παιδικά του χρόνια τού προκαλούσε τρομερό άγχος θα γινόταν ένα αδιάφορο σημείο για ανάπαυλα στον μακρύ ποδαρόδρομο κατά μήκος της όχθης του Έλβα. Και ότι σύντομα θα μετατρέπóταν σε τοπόσημο της ωραιότερης περιοχής του κόσμου, όπως θα έβλεπε πλέον το Ράντεμποιλ ο ερωτευμένος Σταύρος.

* * *

Όταν ήταν παιδί, ο Σταύρος έτρεμε κάθε ομαδική δραστηριότητα που αφορούσε το νερό. Όποτε οι δάσκαλοι ανακοίνωναν εκδρομή στη λίμνη, οι μαθητές του δημοτικού σχολείου Ελεύθερη Ελλάδα ξεσήκωναν τον κόσμο με τις ενθουσιασμένες φωνές τους. Ήταν ο μόνος που λούφαζε δυστυχημένος, κρύβοντας ασυναίσθητα το αριστερό χέρι πίσω από την πλάτη του επειδή ήξερε τι θα ακολουθούσε. Οι μικροί σαδιστές γελούσαν εις βάρος του κι εκείνος εισέπραττε την καζούρα με οδυνηρή έκπληξη. Στο μάθημα οι περισσότεροι δεν μπορούσαν να αρθρώσουν μια πρόταση της προκοπής, αλλά στις βρισιές και στις προσβολές ήταν δαιμόνιοι γλωσσοπλάστες. Και ουδέποτε είχαν πληρώσει τα επίχειρα της άθλιας συμπεριφοράς τους.

Οι δάσκαλοι και οι συνοδοί είχαν το μυαλό τους μόνο στην εκπαίδευση των παιδιών, που θα τα καθιστούσε αποφασισμένους και πειθαρχημένους πατριώτες και μαχητές για την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους μοναρχοφασίστες. Οπότε, δεν είχαν χρόνο για όσα ευτελή συνέβαιναν τις ώρες που δεν γινόταν πολιτική συγκρότηση και στρατιωτική προπαρασκευή. Άλλωστε, κάποιοι από αυτούς είχαν υπάρξει αντάρτες στο βουνό και είχαν δει πολύ σκληρότερες εικόνες από ένα μπουλούκι παιδιών που κυλιόταν τότε στο αργιλώδες χώμα του Λέσνιτσιμπαντ και τότε στο χαλικοστρωμένο προαύλιο της «βίλας Ταγγέρη» η οποία φιλοξενούσε τα παιδιά των αγωνιστών της ελευθερίας.

Αν η αναλγησία ήταν χώρα, ο τίτλος του επιφανέστερου πολίτη της θα ανήκε δικαιωματικά στον Στάθη.

Μεγαλύτερος από τα περισσότερα παιδιά του οικοτροφείου, είχε το ταλέντο να βλαστημάει τόσο ευφάνταστα, ώστε τα πιτσιρίκια τον λάτρευαν και έψελναν όπως κανοναρχούσε εκείνος. Όταν είχε τις καλές του, το πείραγμα ήταν σχετικά ελαφρύ: «Δείξε μας πώς κάνεις απλωτές, κολοβή αλεπού». Οι άλλοι συμπλήρωναν χαχανίζοντας: «Ναι, ναι, και χτύπα παλαμάκια για να χορέψουμε».

Ο Σταύρος έσκυβε το κεφάλι παλεύοντας να καταπιεί τα δάκρυά του. Ήξερε πως η εκδήλωση αδυναμίας θα πυροδοτούσε χειρότερες προσβολές. Όχι μόνο λεκτικές. Το καταλάβαινε από τις κοφτές ανάσες τους πότε χόντραινε το πράμα. Πλησίαζαν σαν ύπουλη αγέλη από ύαινες και τον κύκλωναν.

Πάω στοίχημα ότι εκτός από κουλοχέρης είσαι και κουλοαρχίδης, έδινε το σύνθημα ο Στάθης και όλοι έπεφταν πάνω στον Σταύρο προσπαθώντας να του κατεβάσουν το παντελόνι. Ακόμη και τα κορίτσια του οικοτροφείου έχαναν τη χωριάτικη συστολή που κουβαλούσαν στην αταβιστική μνήμη τους και κοιτούσαν απροκάλυπτα, σχεδόν αδηφάγα, το σώβρακο που κατέβαινε με βία αποκαλύπτοντας το ζαρωμένο από τρόμο και ταπείνωση μόριο του Σταύρου. Εκείνος, στην προσπάθεια να καλύψει τη γύμνια του με το δεξί χέρι, άφηγε εκτεθειμένο το λειψό. Στη γενετική λοταρία τού είχε κληρωθεί μόνο το ένα άνω άκρο ολοκληρωμένο. Η σάρκινη απόληξη στον αριστερό πήχη θύμιζε την άκρη καρβελιού.

Ο Στάθης συχνά άρπαζε το αριστερό μπράτσο του

Σταύρου και περιεργαζόταν με βλέμμα αποτρόπαιης ευχαρίστησης το κολόβωμα που δεν είχε εξελιχθεί σε καρπό με παλάμη και δάχτυλα. Σούφρωνε τη μύτη και τα χείλη σαν να σκεφτόταν πόσο τυχερός ήταν που η μάνα του δεν τον είχε φτιάξει μισερό.

«Έχεις δυο αγκώνες στο ίδιο χέρι» είχε παρατηρήσει κάποτε ένα από τα άλλα παιδιά και ο Στάθης είχε ενθουσιαστεί με το σχόλιο. «Ναι, θα το δείχνει για να τον λυπούνται οι περαστικοί και να του δίνουν ελεημοσύνη. Θα είναι διαγκωνιάρης» είχε πει σε μια πρωτοφανή έκλαμψη λογοπαιγνίου, που έμελλε να καθιερωθεί ως παρατσούκλι του Σταύρου.

Η συμμορία βαριόταν μετά από λίγο και τον εγκατέλειπε πεσμένο στο έδαφος, να κλαίει με αναφιλητά και να μαζεύει όπως όπως το κατεβασμένο του παντελόνι. Σαν πληγωμένο ζώο έτρεχε να κρυφτεί στην άκρη του κτήματος, κι ο μόνος που ερχόταν να τον παρηγορήσει ήταν ο Τσόρτσιλ, ο αλανιάρης γάτος της Αγγλίδας που έμενε μεσοτοιχία με τη «βίλα Ταγγέρη». Τριβόταν στο κουβαριασμένο σώμα του παιδιού γουργουρίζοντας και τυλίγοντας την ουρά στο μπράτσο του, κι αυτό για τον Σταύρο ήταν το ζωικό ισοδύναμο του λυσίπουνου χαδιού της μάνας του, που την είχε αποχωριστεί παρά τη θέλησή του στα επτά του χρόνια. Ακόμη κι αν η θύμηση του χωριού του ξεθώριαζε στο μυαλό του, η δική της εικόνα παρέμενε εναργής στα μάτια του, επιβλητική όπως το όνομά της. Γερακίνα.

* * *

Λόγω των τραυματικών εμπειριών ο Σταύρος είχε αναπτύξει μια καχυποψία που μεταφραζόταν σε νυχτερινό εφιάλτη ή σε πρωινό προαίσθημα. Κάποιο βράδυ, στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1951, είδε ένα παράξενο όνειρο που διατήρησε τον απόκοσμο ιριδισμό του για ώρες αφότου είχε ξυπνήσει.

Ήταν, λέει, καθισμένος σε μια από τις ξερολιθιές της πλαγιάς πάνω από το πατρικό του και χάζεψε την κρανιά στο χωράφι του ντελβέ, όπως φώναζαν οι χωριανοί τον Θανασάκη Τσίγκα, που ήταν φούρναρης και από τη χόβολη το δέρμα του είχε αποκτήσει σκούρο καφέ χρώμα.

Σουρούπωνε και τα ζωντανά της φύσης γύρευαν καταφύγιο για τη νύχτα. Ο Σταύρος περίμενε να δει αυτό που συνέβαινε κάθε απόγευμα στα κλαδιά της κρανιάς, η οποία είχε χτυπηθεί κάποτε από κεραυνό και είχε χάσει τους χυμούς της. Στα γυμνωμένα κλαδιά της έρχονταν να καθίσουν δεκάδες κοράκια, ένα πρόσκαιρο μαύρο φύλλωμα που βύθιζε το δέντρο σε πένθος.

Τα παιδιά απέφευγαν να κοιτάζουν το δέντρο τη νύχτα, καθώς το θεωρούσαν καταραμένο έτσι όπως ορθωνόταν με τα ξερά κλαδιά του προτεταμένα στο φεγγαρόφωτο, σαν σκελετωμένα χέρια που περίμεναν να γραπώσουν τα θύματά τους. Όταν έβγαινε όμως ο ήλιος, διαλυόταν κάθε παιδικός φόβος και το καφερό γινόταν στόχος βολών με πέτρες.

Ο Σταύρος δεν φοβόταν την κρανιά, αντιθέτως του άρεσε επειδή του θύμιζε τον ίδιο. Και για εκείνον έλεγαν τα παιδιά, αντηχεία των γονιών τους, ότι ήταν κα-

κορίζικος επειδή γεννήθηκε στις 6 Απριλίου του '41, τη μέρα που η γερμανική πολεμική μηχανή κινήθηκε από τα βουλγαρικά σύνορα κατά της Ελλάδας.

Εκείνο το σούρουπο ο Σταύρος παρατήρησε ότι τα πλάσματα που προσγειώνονταν στο δέντρο δεν ήταν πουλιά, αλλά μαυροντυμένες γυναίκες. Κουκούβιζαν με θαυμαστή ισορροπία, στριμωχτά η μια δίπλα στην άλλη, μέχρι που τα κλαδιά άρχισαν να τρίζουν από το βάρος. Έτσι καθισμένες έμοιαζαν με τεράστιες κουρούνες. Ο Σταύρος με αγωνία προσπαθούσε να διακρίνει τη μητέρα του ανάμεσα στις άλλες, αλλά δυσκολευόταν επειδή όλες φορούσαν τσεμπέρι, που φυλάχιζε τα πρόσωπά τους κάνοντάς τα να φαίνονται ίδια. Από αυτή την παράξενη συνάθροιση άρχισε να ακούγεται ένα μελαγχολικό τραγούδι, που γέμιζε τον αέρα με μια νομαδική μαγεία. Στη μελωδία αναγνώρισε το νανούρισμα που του ψιθύριζε η μάνα του για να τον πάρει ο ύπνος. Πόσο εύκολα τον διαπότιζε η πειστικότητα της φωνής της που τον διαβεβαίωνε ότι αυτός ήταν το πολυτιμότερο δώρο που είχε αξιωθεί να λάβει στη ζωή της και πως κάποτε θα γινόταν μεγάλος και τρανός.

Το ξαφνικό φτεροκόπημα των γυναικών ακούστηκε σαν τίναγμα σεντονιού στο όνειρο του Σταύρου. Το δέντρο ελευθερώθηκε από το φορτικό τους βάρος. Μόνο ένα πλάσμα παρέμεινε γαντζωμένο στο πιο ψηλό κλαρί της κρανιάς. Ένα περήφανο πουλί που κοίταζε κατάματα τον Σταύρο. Όταν βεβαιώθηκε ότι και το αγόρι είχε αντιληφθεί την παρουσία του, άνοιξε τα φτερά του και πέταξε μακριά. Ήταν ένα γεράκι.

Εύπνησε με βουβό αναφιλητό και την πεποίθηση ότι κάτι θα συνέβαινε εκείνη τη μέρα που θα του άλλαζε τη ζωή, προς το χειρότερο όπως φοβόταν, προς το καλύτερο όπως ήλπιζε.

Αργά το απόγευμα ο Σταύρος οσμίστηκε τον αέρα της συνωμοτικής οικειότητας μεταξύ του Στάθη και της κλίκας του. Πάνω που η κατάσταση ετοιμαζόταν για άλλη μια φορά να ξεφύγει, ο Δάσκαλος βγήκε στη σκεπαστή είσοδο της βίλας και φώναξε το έντρομο αγόρι να τον ακολουθήσει στο εσωτερικό του οικήματος. Ο Σταύρος έβαλε φτερά στα πόδια.

«Μη φοβάσαι, Σταυράκο» τον καθησύχασε. «Έχει έρθει ένας ειδικός από τη Λειψία να σε δει». Του εξήγησε ότι θα μελετούσε την περίπτωση του για προσθετικό μέλος. Αν όλα πήγαιναν καλά, θα αποκτούσε αριστερό καρπό, με παλάμη και δάχτυλα. Από ξύλο κρανιάς, όπως θα μάθαινε αργότερα.

* * *

Τον έλεγαν Πέτρο Νικολάου, αλλά οι μαθητές τον φώναζαν με την ιδιότητά του. Δάσκαλο. Είχε φτάσει στο Ράντεμποϊλ στα μέσα του 1951, έναν χρόνο μετά τη δεύτερη φουρνιά παιδιών τον Ιούλιο του 1950, στην οποία ανήκε ο Σταύρος. Μαζί με τη μικρή βαλίτσα του είχε κουβαλήσει έναν σποραδικό βήχα, κατάλοιπο της ιδιότητας του γνήσιου αριστερού, όπως σάρκαζε τη φυματίωση που μερικά χρόνια νωρίτερα είχε κοντέψει να τον στείλει στον τάφο.

Ο Δάσκαλος χειριζόταν με αβίαστη άνεση τα γερμανικά, σε αντίθεση με άλλους δασκάλους και υπεύθυνους συνοδούς που ακόμη και έπειτα από τόσο καιρό κόμπιαζαν να αρθρώσουν μερικές προτάσεις. Ως δόκιμο μέλος του Κόμματος είχε κληθεί να βοηθήσει τους υπόλοιπους. Η ευφράδειά του στη γλώσσα οφειλόταν στη Γερμανίδα μητέρα του, η οποία, με ύφος Πρώσου αξιωματούχου, τον έβαζε καθημερινά να γράφει και να διαβάζει, να απαγγέλλει στίχους από δυσνόητα ποιήματα που δεν ήταν της ηλικίας του και να αποστηθίζει αποφθέγματα φιλοσόφων που άλλοτε καλόπιαναν τον θάνατο και άλλοτε τον απειλούσαν.

Όταν εκείνη εξεμέτρησε το ζην, ο Πέτρος την κατευόδωσε με την αγαπημένη της ρήση από τον Νίτσε: «Πεθαίνοντας θα προσφέρω στους ανθρώπους τα πιο πλούσια δώρα μου». Σε αντίθεση με τον Νίτσε, η φράου Λίζα πεθαίνοντας άφησε ελάχιστα χρήματα στον γιο της. Δεν έφταναν για τα φιλόδοξα σχέδια του αποφοίτου της Σχολής Μακρή, που ήθελε να σπουδάσει φιλοσοφία στη Γερμανία. Όχι ότι η άνοδος των Εθνικοσοσιαλιστών στη χώρα των φιλοσόφων θα του επέτρεπε κάτι τέτοιο. Ο Πέτρος, που είχε μείνει μονάχος στον κόσμο, αφού πατέρα δεν είχε γνωρίσει καλά καλά, αναγκάστηκε να αλλάξει πορεία.

Ξεκίνησε να φοιτά στην Πάντειο όσο οι κατακτητές βασάνιζαν τον τόπο του και τον ίδιο. Η ασитία και οι κακουχίες ροκάνιζαν την υγεία του, αλλά εκείνος δεν λύγιζε, από μικρός είχε μάθει πως ότι δεν τον σκότωνε τον έκανε πιο δυνατό. Ο βήχας δεν πτοούσε το βήμα

του, που τον οδηγούσε με ενθουσιασμό στα έδρανα διάφορων σχολών. Αντλούσε δύναμη από την ομόπνοη καθημερινότητα με τους άλλους φοιτητές, κυρίως αυτούς της Νομικής, των οποίων οι μαχητικές φωνές καλούσαν τους νέους να εναντιωθούν στους δυνάστες.

Από αυτές τις φωνές είχε ξεχωρίσει μία. Ανήκε στη Χριστίνα, που ήθελε να ζήσει κατά το πρότυπο της Κλάρας Τσέτκιν,^{1*} φανατικής αντιφασίστριας και μαχήτριας υπέρ της σεξουαλικής αυτοδιάθεσης. Αυτό το τελευταίο ήταν που τον ενδιέφερε ιδιαιτέρως. Όχι ότι δεν είχε συγκινηθεί από το πνεύμα του Διαφωτισμού που το αντιλαμβάνοταν σε αρκετά σημεία του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου*. Σαν όλους τους νέους, που η φλόγα της επανάστασης έκαιγε άσβεστη μέσα τους, καταλάβαινε ότι είχε να επιτελέσει έναν ανώτερο σκοπό. Ήθελε κι ο ίδιος να ενωθεί με τους προλετάριους όλου του κόσμου, υπό την προϋπόθεση ότι θα ήταν και η Χριστίνα ανάμεσά τους.

Όταν εκείνη χρησιμοποίησε το κορμί του για την απόλαυσή της, έγινε μέλος της OKNE² για να την ευχαριστήσει. Στις ενθουσιώδεις συγκεντρώσεις της κομμουνιστικής νεολαίας έκανε αίσθηση με τις διαπρύσιες ομιλίες της. Οι προτάσεις της ηχούσαν μαχητικές και αισιόδοξες, και όλες είχαν έναν αποδέκτη, όπως νόμιζε ο ερωτοχτυπημένος Πέτρος. Τον ίδιο, που είχε χάσει την παρθενιά του από μια κοπέλα που κοιμόταν μαζί του μόνο και μόνο για να τον στρατολογήσει.

* Για τις σημειώσεις της συγγραφέως, βλ. σελ. 397 κ.ε.

Οι επιστήθιοι φίλοι του από τη Σχολή Μακρή, που είχαν επιλέξει να ενταχθούν στην ΠΕΑΝ,³ τον προειδοποίησαν ότι όποιος σκεφτόταν με το κάτω κεφάλι έτρωγε το επάνω. «Ξύπνα, Πέτρο!» του είπαν. «Αυτή φτιάχνεται μόνο όταν διαβάζει το Στρατιωτικό Πρόγραμμα της Προλεταριακής Επανάστασης».

Τσακώθηκε με όλους ανεξαιρέτως. Τους απάντησε ότι προτιμούσε να τραβήξει τον δρόμο προς το όραμα παρά να βολευτεί στη νωχέλεια του κατεστημένου όπως είχαν κάνει οι ίδιοι. Του ευχήθηκαν καλό ταξίδι και τον άφησαν ήσυχο στην επανάστασή του.

Η Χριστίνα θεωρούσε ότι ζούσε στην εποχή που η ιστορία τραύλιζε θλιβερά και έπρεπε να βρει ξανά την αβίαστη ροή του λόγου της· οι κομμουνιστές ήταν η αναγκαία διόρθωση των αστοχημάτων της. Έτσι γλυκά μιλούσε στον Πέτρο όταν ραχάτευε στην αγκαλιά του. Κι εκείνος συμφωνούσε, ανυποψίαστος για αυτό που θα ακολουθούσε.

Μόλις η εισβολή της Γερμανίας στη Ρωσία, στις 22 Ιουνίου 1941, διέλυσε τις αυταπάτες πολλών στελεχών του Κόμματος, που είχαν υιοθετήσει ευνοϊκή γραμμή για τον Άξονα λόγω του Συμφώνου Ρίμπεντροπ-Μολότοφ, πλέον δεν υπήρχε δισταγμός. Καθήκον κάθε Έλληνα κομμουνιστή ήταν η οργάνωση της πάλης για την άμυνα της Σοβιετικής Ένωσης και την ανατροπή του ξένου φασιστικού ζυγού. Η πυρκαγιά φούντωσε. Πρωτοστάτησαν οι φυλακισμένοι κομμουνιστές που είχαν βρεθεί ελεύθεροι, άντρες που είχαν ψηθεί στο καμίνι της παράνομης δράσης και ζητούσαν έναν αγώνα για

να ανακουφίσουν την καταπιεσμένη ψυχή τους. Γίνονταν σύντροφοι στην οργανωμένη αντίσταση που θέριευε. Πολλοί προσχώρησαν στο Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο με ενθουσιασμό, τον οποίο όμως δεν φάνηκε να διατηρούν όταν τον Απρίλιο του '42 συστάθηκε το στρατιωτικό του σκέλος, ο Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός.

Όπλα υπήρχαν, πρόθυμοι μαχητές δεν υπήρχαν, καθώς έλειπε η σπίθα του αγώνα. Οι διαταγές του Κέντρου ήταν αυστηρές. Οι άντρες θα εκπαιδεύονταν με σιδηρά πειθαρχία και δεν θα αναλάμβαναν ουδεμία επιχείρηση μέχρι να αναπτύξουν επαρκή δύναμη. Κανείς δεν ήθελε να διακινδυνεύσει αντίποινα που θα προκαλούσαν την εχθρότητα του πληθυσμού. Το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου ο ΕΛΑΣ μετά βίας είχε μαζέψει εξακόσια άτομα.

«Πρέπει να γίνεις γρανάτζι των εξελίξεων. Όχι μόνο στα λόγια, αλλά και στις πράξεις. Ο αγώνας θέλει θυσίες» έλεγε η Χριστίνα στον ερωτευμένο Πέτρο, που είχε ασθενική κράση και απέχθεια στο αιματοκύλισμα. Μια μέρα βρέθηκε ντυμένος με τη στολή του ελασίτη, ανάμεσα στους πρώτους τριακόσιους του τομέα της Ρούμελης.

Δεν άργησε να αρρωστήσει. Το αγιάζι που σφύριζε στα κατσάβραχα του Παρνασσού, ακόμη και τις καλοκαιρινές μέρες, περόνιαζε τα πνευμόνια του που πάλευαν ανάμεσα στον αιμοπτυτικό βήχα να πάρουν ανάσες. Αυτό ήταν το μικρότερο κακό. Η διαταγή του Καπετάν Άρη, «τη μαλαπέρδα σας θα την έχετε μόνο για να κατουράτε», ήταν μείζον θέμα για τον νεαρό άντρα

που δεν ήθελε να πάει από βόλι ή από κρίση φυματίωσης χωρίς να έχει χορτάσει το ζεστό κορμί της κοπέλας του.

Τις βασιανιστικές ώρες που ο Πέτρος κούρνιαζε σε σπηλιές δίπλα στους άντρες της διμοιρίας φαντασιωνόταν τρυφερές περιπτώξεις στο μαλακό στρώμα.

Ένα πρωί του Οκτωβρίου ψηνόταν στον πυρετό και έβηγε ασταμάτητα. Ο ανεξέλεγκτος βήχας δεν ήταν επικίνδυνος μόνο για τον άρρωστο, αλλά για ολόκληρη τη μονάδα, που πάσχιζε να κινείται αθόρυβα. Η τριμελής επιτροπή συνεδρίασε και η απόφαση πάρθηκε γρήγορα. Οι σύντροφοί του τον ξαλάφρωσαν από το όπλο και τα φισεκλίκια. Τον κατέβασαν με ένα μουλάρι στο κοντινότερο χωριό και μια γριά που ήξερε από θαυματουργά βότανα τον επανάφερε στη ζωή και τον κράτησε πολλούς μήνες στο σπίτι της.

Η βελτίωση της υγείας του ήταν το ίδιο θαυματική με την επιχείρηση στον Γοργοπόταμο στις 25 Νοεμβρίου, στην οποία συμμετείχε και η διμοιρία του. Η γριά που τον φιλοξενούσε του πρόφτασε τα νέα κι ο Πέτρος ένιωσε περήφανος που έστω για λίγο υπήρξε κομμάτι του ΕΛΑΣ. Ο Στρατός είχε τιμήσει στο έπακρο δύο από τα γράμματα του ακρωνυμίου του, *Εθνικός* και *Απελευθερωτικός*. Ήταν η πρώτη και η τελευταία φορά που ο ΕΔΕΣ και ο ΕΛΑΣ πολέμησαν ο ένας στο πλευρό του άλλου. Μετά επέστρεψε ο ζόφος του Μεσαίωνα και κατάπιε τον Διαφωτισμό. Ο αδελφός στράφηκε εναντίον του αδελφού και ο Πέτρος έχασε την πίστη του στον Άνθρωπο. Μέχρι που τα παιδιά του Ράντεμποϊλ έδωσαν

νέο νόημα στη ζωή του. Εκτός από δάσκαλος όφειλε να σταθεί και γονιός για τα ξενιτεμένα ελληνόπουλα. Σύντομα το δέλτα στο δάσκαλος θα γινόταν κεφαλαίο.

* * *

Το τρένο που ξεκίνησε από τη Βουλγαρία με κοντά επτακόσια παιδιά –ανάμεσά τους τον Σταύρο– και σαράντα συνοδούς έφτασε στον σιδηροδρομικό σταθμό του Μπαντ Σάνταου την πρώτη ημέρα του Ιουλίου του 1950. Οι ενήλικες που τα συνόδευαν είπαν ότι η ταλαιπωρία τους είχε τελειώσει. Σύντομα θα ξεκουράζονταν στα όμορφα καταλύματα της Δρέσδης, που είχαν ετοιμαστεί για τους μικρούς ήρωες από την Ελλάδα.

Εκείνα δεν ένιωθαν καθόλου ήρωες πολέμου. Μόνο φόβο ένιωθαν. Όταν άκουσαν ότι θα μεταφέρονταν σε γερμανικό έδαφος, πολλά έκλαιγαν έντρομα, νομίζοντας ότι τα οδηγούσαν στη φωλιά των ναζί. Κανένα τους δεν ήξερε πως πλέον υπήρχαν δύο Γερμανίες και ότι εκείνα προορίζονταν για την Ανατολική, που είχε δημιουργηθεί μόλις έναν χρόνο νωρίτερα και βρισκόταν υπό τον έλεγχο της Σοβιετικής Ένωσης.

Κατέβηκαν από τα βαγόνια με το βλέμμα της αβεβαιότητας. Τι θα έκαναν σ' αυτή την άγνωστη πόλη με τα μισοκατεστραμμένα κτίρια; Ο ήλιος τα τύφλωσε, η ψυχική και η σωματική κούραση λύγισε τα ισχνά τους πόδια, η βρόμα αναδύθηκε από κάθε πόρο του δέρματός τους. Κοιτούσαν αποβλακωμένα τα ξανθά παιδιά της ηλικίας τους, που φορούσαν στολές των πιονιέρων

και κουνούσαν σημαιάκια σε ένα ζυγηρό καλωσόρισμα με τραγούδια και ήχους από τρομπέτες.

Κάποιες κυρίες τούς μοίρασαν πορτοκαλάδα. Εκφωνήθηκαν στομφώδεις ομιλίες υποδοχής των παιδιών-θυμάτων του αγγλοαμερικανικού ιμπεριαλισμού, διατυπώθηκαν ευχαριστίες των Ελλήνων προς το κράτος-προπύργιο του αγώνα ενάντια στον φασισμό, η ιαχή «Στάλιν!» έκανε τα σπουργίτια να εγκαταλείψουν τρομαγμένα τα κλαδιά των δέντρων. Οι μικροί ήρωες από την Ελλάδα δεν έβλεπαν την ώρα να τελειώσει η φιέστα. Τα λόγια των μεγάλων τούς άφηναν αδιάφορους. Το μόνο που σκέφτονταν ήταν να βάλουν μια μπουκιά στο στόμα τους και να ακουμπήσουν το κεφάλι τους σ' ένα μαξιλάρι.

Επιτέλους, είχε φτάσει η ώρα της μεταφοράς των παιδιών στις δέκα κτιριακές εγκαταστάσεις στο Ράντεμποϊλ, ένα προάστιο της Δρέσδης στις όχθες του Έλβα μέσα στους αμπελώνες. Ο Σταύρος, που ανήκε στους νεοσσούς της αποστολής, μεταφέρθηκε σ' ένα από τα όμορφα οικήματα που είχε κατασχέσει το σοσιαλιστικό κράτος από τους καπιταλιστές ιδιοκτήτες τους. Λεγόταν «βίλα Ταγγέρη» και βρισκόταν στο νούμερο 159 της Μάισνερ-στράσσε, στην πιο δυσπρόφερτη περιοχή του κόσμου, στο Κέτσενμπροντα.⁴ Όταν τα μικρά έπρεπε να μάθουν να το γράφουν, δεν πίστευαν στα μάτια τους. Πώς μπορούσε μια λέξη να έχει πέντε σύμφωνα στη σειρά; Εκείνα διδάσκονταν παράλληλα την ελληνική γραμματική και γνώριζαν ότι μια λέξη μπορεί να έχει μέχρι τρία συνεχόμενα σύμφωνα. Αλλά

όλα ήταν περίπλοκα σ' αυτό το ξένο μέρος, γιατί να μην είναι και η γλώσσα του;

Η διώροφη βίλα, πάντως, σε σύγκριση με τα καταλύματα της Βουλγαρίας ήταν σωστός παράδεισος, και ο κήπος με το σιντριβάνι από φαμμίτη, σε σχήμα ακτινωτό, σαν εκείνα στις πλατείες των μαροκινών πόλεων, ήταν μια μικρή όαση για τα ταλαιπωρημένα πιτσιρίκια, που επιτέλους είχαν απαλλαγεί από τις ψείρες και έτρωγαν μερίδες της προκοπής και όχι της πείνας.

Στο διπλανό κρεβάτι του Σταύρου κοιμόταν ο Χρήστος, ένα γεροδεμένο αγόρι που φαινόταν μεγαλύτερο από την ηλικία του. Ήταν κοντοχωριανός του Σταύρου, τα χωριά τους απείχαν μεταξύ τους δέκα λεπτά με το μουλάρι. Ο Χρήστος ήταν λιγομίλητος, όπως τα περισσότερα παιδιά στον κοιτώνα τον πρώτο καιρό της προσρμογής στη νέα πραγματικότητα. Τα βράδια έμεναν για ώρες με τα μάτια ανοιχτά, κοιτώντας το ταβάνι. Η λευκή επιφάνεια από σοβά γινόταν ο τόπος που είχαν αφήσει πίσω. Αρκετά χρόνια αργότερα ο Χρήστος ήταν ο μόνος που εξακολουθούσε να κοιτά το ταβάνι τις νύχτες, προσπαθώντας να διατηρήσει την πατρίδα και την οικογένειά του στις αναμνήσεις του. Φοβόταν ότι αν αφηνόταν στον νέο τρόπο ζωής θα ξεχνούσε τις ρίζες του. Ο χρόνος παραμονής του στην Ανατολική Γερμανία μετριόταν στην κλειψύδρα. Κάθε πρωί τη γυρνούσε νοερά και περίμενε να ξεκινήσει η άμμος το καθοδικό της ταξίδι μέχρι να γλιστρήσει και ο τελευταίος κόκκος από το γυάλινο στόμιο και να του ανακοινωθεί το σμίξιμο με τους δικούς του. Κι αυτή η στιγμή δεν ερχόταν ποτέ.

Ο Χρήστος ήταν μακρινός απόγονος κάποιων βαρβαρικών ορδών που είχαν έρθει πέρα από τα Ουράλια και επί αιώνες λεηλατούσαν τα σύνορα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας για να καταλήξουν τελικά να νοικοκυρευτούν στα μέρη που ο μικρός αποκαλούσε *τόπο του*. Προφανώς, μερικές αρχαίες πληροφορίες στον γενετικό κώδικα είχαν σφυρηλατήσει τον χαρακτήρα του. Είχε ζωώδη δύναμη και τη χρησιμοποιούσε όταν κινδύνευε κάποιος από τη φυλή του. Στο Ράντεμποϊλ η φυλή του είχε μόνο ένα άτομο: τη συγχωριανή του την Ελένη, που ήταν κολλημένη πάνω του από τη στιγμή που οι δυο τους αποχωρίστηκαν με βάνουσο τρόπο τους δικούς τους. Αν εκείνος είχε μετρημένα τα λόγια του, το κορίτσι μετά βίας επικοινωνούσε με τον υπόλοιπο κόσμο. Οι δάσκαλοι ήξεραν ότι δεν είχε κάποιο πρόβλημα ακοής ή ομιλίας, επειδή την άκουγαν να μιλά με το φιλαράκι της. Το είχαν πάρει απόφαση και δεν τη ζόριζαν.

Οι δυο τους ήταν αυτιστικά αποσυρμένοι στον μικρόκοσμό τους και δεν επιζητούσαν την παρέα των άλλων. Δεν συμμετείχαν στον εκφοβισμό του Σταύρου, αλλά ούτε έσπευδαν να τον υπερασπιστούν. Προτιμούσαν να κάθονται μόνοι τους και να ανατροφοδοτούν μεταξύ τους τις μνήμες από την καθημερινότητα του χωριού τους.

Η αλληλογραφία, σποραδική και ελεγχόμενη από το Κόμμα, ήταν η μόνη γέφυρα των παιδιών με τους δικούς τους στις άλλες λαϊκές δημοκρατίες και στην Ελλάδα. Ο Χρήστος και η Ελένη περνούσαν ατελείωτες ώρες

συζητώντας τι άξιζε να περιλάβουν σε μια κόλλα χαρτί, στα δύο γράμματα που μπορούσαν να στείλουν τον χρόνο στην πατρίδα. Έπρεπε να περιγράψουν ως ειδυλλιακή τη ζωή τους στο Ράντεμποϊλ και να κλείνουν το γράμμα υμνωδώντας τον καθοδηγητή όλων των προοδευτικών ανθρώπων «Ζοσίφ Βισαριονοβίτς Στάλιν», όπως τον ήξεραν.

Τα δυο παιδιά ξεμπέρδευαν σε λίγες γραμμές με τη ζωή τους στη Γερμανία και όλο το υπόλοιπο γράμμα ήταν μια ανορθόγραφη κραυγή νοσταλγίας που τελείωνε με την ευχή της επανασύνδεσης με την οικογένεια.

Κανείς δεν θα μάθαινε πόσο βαρύ ήταν το χέρι του Χρήστου αν δεν συνέβαινε κάτι που θα έλυne το πρόβλημα του Σταύρου μια και καλή. Ένα μεσημέρι του 1952 το ζευγαράκι, όπως το αποκαλούσε χαϊδευτικά ο Δάσκαλος, καθόταν στο πεζούλι του σιντριβανιού. Η Ελένη είχε βυθίσει τα ψηλόλιγνα πόδια της στο νερό, που είχε αρχίσει να δροσίζει με την οκτωβριάτικη ψύχρα, και απολάμβανε την ησυχία μετά το μάθημα.

Απορροφημένοι από την κουβέντα τους, δεν κατάλαβαν τον Στάθη που τους πλησίασε μουλωχτά. Ξαφνικά η Ελένη βρέθηκε ολόκληρη μέσα στο ρηχό σιντριβάνι. Παρότι το νερό ίσα που την είχε μουσκέψει, εκείνη χτυπιόταν και παρακαλούσε σπαρακτικά: «Λυπηθείτε με, μη με πνίξετε κι εμένα». Οι χερούκλες του Χρήστου τη βούτηξαν από τις μασχάλες και την έβγαλαν από το σιντριβάνι. Η Ελένη κουλουριάστηκε τρέμοντας από τα αναφιλητά που της τάραζαν το κορμί.

Ο Στάθης ό,τι είχε απομακρυνθεί μερικά βήματα όταν ένωσε την κοφτή ανάσα του Χρήστου στον σβέρο του. Με αρχέγονη βιαιότητα τον έριξε στο χώμα, ακριβώς όπως έριχνε ο Στάθης τον Σταύρο. Από τη θέση του θύματος η θεά ήταν δυσάρεστη. Τα ουρλιαχτά του κάλυψαν κάθε άλλο θόρυβο στην αυλή. Με τρεις γροθιές έφυγαν δύο κοπτήρες κι ένας κυνόδοντας, που έπεσαν στο έδαφος και χάθηκαν ανάμεσα στα χαλίκια. Δύο συνοδοί μετέφεραν τον Στάθη στη Δρέσδη, όπου ένας στοματολόγος ανέλαβε να κάνει και πάλι το στόμα του λειτουργικό. Δεν ξαναγύρισε στη «βίλα Ταγγέρη».

Ο Σταύρος μπορούσε επιτέλους να αναπνεύσει χωρίς το άγχος να εμφανιστεί από πίσω του ο νταής με την κλίκα του, η οποία μετά το συμβάν στον αρχηγό της σταμάτησε τις χοντράδες. Τις ατέλειωτες ώρες που ο Χρήστος βρισκόταν τιμωρημένος στον κοιτώνα ο Σταύρος έμπαινε κρυφά από το παράθυρο και του κρατούσε παρέα, ως σιωπηλή ένδειξη ευγνωμοσύνης, κι ας μην έγραφαν οι γροθιές το δικό του όνομα αλλά αυτό της Ελένης.